

Het is bijna onmogelijk een juist beeld te geven van het leven te Brustem in de Vroege Middeleeuwen. De naam werd reeds vermeld in 1139 onder de parochiën, die tijdens de pinksterdagen met de bankruisen zich naar de abdij van St-Truiden moesten begeven om er hun offerande te brengen (01).

De Trudo-abdij genoot sedert 967 van een deel der kerkelijke tienden van Brustem, haar geschonken door een zekere gravin Bertha, die toen in de abdij overleed (02) en nu in een kapel van de O.L.Vrouwe-kerk te St-Truiden begraven ligt.

Gravin Bertha van Valenciennes was verwant met het Loonse gravenhuis, maar nergens is hiervan een afdoend bewijs te vinden. Waarschijnlijk was zij de dochter of kleindochter van Hendrik I van Duitsland, de hertog van Lotharingen. Zij bezat dus rechten in Brustem.

Na de schenkingen van Dirk van Altena, heer van Kortessem, in 1214 van kleine en grote kerkelijke tienden en de gift van de grafelijke tienden door Gerard, heer van Jauche in 1235, kwam de abdij van Averbode in bezit van de andere helft der tienden van de kerk van Brustem.

Toen in 1230 Dirk van Altena ook nog het begeevingsrecht of patronaat voor de kerken van Brustem en Kozen aan de abdij van Averbode schonk kwam ook het zielenheil van de Brustemnaren sedert 1232 onder de invloed van deze norbertijnenabdij.

In dat jaar verscheen de eerste Averbodense pastoor, broeder Michaël, te Brustem. Wie voordien pastoor was weten we niet, waarschijnlijk was het een wereldlijk of seculier priester.

Vanaf 1250 moesten de Brustemnaren 210 mud koren opbrengen als tienden voor de abdijen van St-Truiden en Averbode. Deze beide kloosters moesten dan wel instaan voor de herstellingen aan de kerk en het onderhoud van de banklok.

Gezien de bevolking stilaan groeide en het landbouwdorp meer en meer uitbreiding nam, mogen we aannemen dat Brustem in de 11e eeuw al een zekere invloed en macht moet gehad hebben. De inwoners deinsden niet terug om een stad als St-Truiden, die bovendien omringd was door een houten palissade, aan te vallen.

In 1085 volgden ze het leger van de prins-bisschop en maakten een bres in de wal, raakten slaags met de Truidenaren en drongen met de hulp der Luikenaren de abdij binnen. Na een bloedig gevecht werd alles in brand gestoken.

Het lijkt ons toch onwaarschijnlijk dat een klein onbetekenend dorpje tot zulke daden durfde aanleiding geven. Ook al was er de hulp van de soldaten van de prins-bisschop van Luik, men moet toch beducht geweest zijn voor de wraakacties, die op korte tijd een groot deel van de bevolking konden uitschakelen

Daarom stellen we voorzichtig dat de bevolking van Brustem vanaf de 11e-12e eeuw reeds uit enkele honderden mensen bestond (03).

In de middeleeuwse periode was het vrijwel onmogelijk, zelfs bij benadering, het bevolkingsaantal te schatten voor een landelijke omgeving. In de textielgemeenten, waartoe Brustem behoorde, was er tijdens de 13e eeuw een voortdurende bevolkingsaan-groei, maar pestepidemieën en oorlogen zorgden in de 14e eeuw dan weer voor een bevolkingsdaling.

In 1470 zou de gemeente 662 inwoners en 144 huizen geteld hebben (04). Jan Mantelius 1599-1676 noemde Brustem onder de voornaamste vrijheden van het graafschap Loon. De anderen: Kuringen, Duras, Montenaken, Rummen en Tessengerlo (05).

In het cijsregister van het Bruynincxhof, dat aangelegd werd in de 14e eeuw tot het eerste kwart van de 16e eeuw (06), treffen we heel wat voor- en familienamen aan:

Voornamen:

A: Ard, Art, Aleyt, Amelius, Andries, Anne, Autoer.
B: Bartholomeus, Baudewijn, Bastiaen, Binen, Barbara, Bernart.
C: Conrart, Clement, Claes, Cloes, Clara, Cateryn, Coen.
D: Dieric, Dijne.
E: Erbrecht, Euerat, Emont.
F: Fastrart.
G: Goris, Gilis, Ghielys, Geymaer, Gert, Ghert, Geert, Grite, Godevert, Gijsen, Geraet, Ghisen.
H: Henric, Huybrecht.
J: Jan, Johan, Johannes, Joes, Jannis, Joos.
K: Kateline, Kerst, Kerstiaen.
L: Lambrecht, Leys, Laureis, Laurens, Lamén, Lemen, Lemmen, Lysabeth, Librecht, Lute, Lodewic.
M: Margriete, Merten, Marie, Machiel, Matthijs, Moes, Meus, Marien.
N: Nijs, Noyens.
O: Oda, Otte.
P: Pauwels, Pouls, Peter, Petrus, Paulus.
Q: Quinten.
R: Robrecht, Renér, Reyners, Robijn, Robeert, Robinus, Raesse, Rubrecht.
S: Servaes, Simon, Schelken, Steven.
T: Tristaen, Thomas, Taijen.
V: Voes, Vranck.
W: Willem, Werner, Wouter, Wolter, Weynen, Wynant, Wiric.
Z: Zanken.

Familienamen:

A: Antonis, Abraens, Avets, Amelis, Alart.
B: Bauwens, Bachman, Baelge, Bartoleyns, Batteleyns, Berden, Berts, Blamine, Boelmans, Boendermans, Boes, Bollart, Bollen, Bollens, Boonen, Bosmans, Brunincx, Bruns, Buckinxhs, Buesdael.
C: Caerle, Caken, Carle, Castermans, Cinei, Cloesterners, Coec, Coel, Coestere, Colen, Cornelis, Cortrock, Copis, Coulstijr, Cupers.
D: Daniels, der Joede, der Lombart, der Rike, der Snidere, der Volre, Dirck, Dreiers, Dries.
E: Elderen.

F: Fijen, Flipts.
 G: Ghilsen, Goeskens, Goessmecs, Godeverts, Godscapes, Greven, Gruters.
 H: Hamel, Hannarts, Hagkens, Heckinct, Heresoen, Hesselmans, Hoets, Houts, Hubrechs, Huefnaghel, Husdens, Huyn.
 J: Jacobs, Joes.
 K: Kamerlinx, Kelders, Kellen, Keller, Kelnere, Kempeneers, Kersmekers.
 L: Lintermans, Loicx, Lowijc, Lumbarts.
 M: Marien, Menten, Mertens, Mes, Meusis, Minsen, Moonen.
 N: Nase.
 O: Otten, Ouwerx.
 P: Passanaert, Persoens, Peters, Pijpops, Plugers, Polsarts, Porteners, Praet de Prato, Prouveners, Pruyt, Pruts, Pulincx, Purtennere, Putseijs.
 R: Raemere, Rampartz, Rega, Robijns, Rodenboech, Rousscart.
 S: Scaefs, Scепенs, Scenken, Schuermeyere, Screven, Scroots, Scouteten, Scroncx, Scurmans, Sebout, Sneppenbecht, Snijders, Snoollarts, Smeiers, Spapen, Spoermekere, Stas, Steels, Stein, Stedinc, Stoutgrane, Strote, Suerijns, Surinx.
 T: Taijens, Tilis.
 V: Vaes, van Berchen, van Binsvelt, van Brabant, van Bruxken, vanden Berge, vanden Borne, vanden Bossche, van den Broucke, vanden Lake, vanden Steenweege, van den Waye, van der Beken, van der Bermeren, vander Bijst, vander Blockerien, vander Borch, vander Masen, vandermeren, vander Specken, van der Steghe, vander Stockt, vande Venne, vande Vorde, vandewijer, van Eijck, van Elsbruch, van Entbroec, van Gelmen, van Gorse, van Hamel, van Herckenrode, van Herke, van Herkenroie, van Hinnisdael, van Hope, van Horion, van Horne, van Houtem, van Hugenrode, van Iersel, van Kerckem, van Lande, van Lecchi, van Loon, van Mere, van Muysen, van Neerhem, van Nichke, van Reyke, van Scoenbeke, van Schoenwinckele, van Serkingen, van Sittert, van Somberef, van Spaude, van Stapele, van Steyverde, van Spaude, van Werten gis, van Wesb, van Witdingen, van Wouterlinghen, Vastraet, Vebroux, Veckense, Voecht, Voets, Voghelers, Volres, Vos, Vrancken, Vronijnc.
 W: Wagemans, Waghemen, Wennen, Westelines, Winnen, Winrichs, Wochters, Wouters, Woutghers, Wouts.
 Y: Yewens.
 Z: Zeebouts.

In de 14e eeuw waren er 3 ambachten: de lakenmakers, de kleersnijders en de volders, verenigd in één gilde of broederschap: de gilde van Onze-Lieve-Vrouw.

Het scharlaken of het rode laken maakte toen de roem uit van de Vlaamse textielnijverheid. Alle wol werd eerst gewassen en dit geschiedde gewoonlijk in een waterloop. Hierna kon de wol al worden geverfd, maar dit kon ook gebeuren als het laken voltooid was. Vervolgens werd de wol ingevet door smouters om haar gereed te maken voor de volgende bewerking, het kammen of kaarden, waarbij met metalen kammen of met een soort distels de wol uit elkaar werd gehaald.

Dan was de wol klaar voor de spinsters. Zij moesten bij voorkeur

met het spinrokken werken. Het spinnewiel was sedert de 13e eeuw weliswaar bekend maar werd met argwaan bekeken. Het gesponnen garen werd daarna op een haspel gewonden en was dan gereed voor de wevers. Bertilia werd afgebeeld met een spinrok in de hand in de Eucheriuskapel.

Voorname inleidende werkzaamheden waren voornamelijk de taak van de vrouwen. De verdere bewerkingen waren echter mannenwerk. Bij de textielarbeiders waren de wevers het talrijkst en het machtigst. Een minder zichtbare groep was die van de volders, die het meer proletarische element in de middeleeuwse textielindustrie vormden.

Na het weven was het weefsel namelijk nog veel te broos en moest het doordrenkt worden met een mengsel van volaarde, vet en urine om de nodige soepelheid te krijgen. Dit gebeurde in grote kommen waarin de volders met hun blote voeten op het laken stonden te stampen. Voldersgezellen behoefden weinig vakkennis te hebben, ze moesten alleen krachtig zijn, maar ze stonken omdat de geur van hun werk in kleren en lichaam trok.

Ze vormden de revolutionaire laag bij uitstek in de steden. Hun werk kon grotendeels worden gemechaniseerd door het gebruik van een volmolen die door waterkracht werd aangedreven.

Na het vullen werden de gekrompen lakens op ramen gespannen om ze weer de vereiste lengte en breedte te geven en konden tevens de waardijns de lakens inspecteren. Vervolgens werden ze hersteld of gestopt, als er kleine gaatjes of knopen in waren gekomen.

Ten slotte waren er nog de bewerkingen van het scheren, eventueel het verven, het vouwen en verder opmaken. Vooral het verven was een kostbare geschiedenis en de middeleeuwse verwers waren vaak nogal kapitaalcrachtige lieden.

Doorgaans verrichtte iedere arbeider zijn deel van het productieproces in zijn eigen werkplaats met zijn eigen werktuigen. Een wever bezat zijn persoonlijk getouw, een verver zijn eigen verfkomen en grondstoffen. Slechts de gezellen en leerjongens die bij hen in dienst waren, konden als loonarbeiders gelden.

Het hoofdbestanddeel van de voeding bestond uit donkerbruin brood, gerstebrij, groenten, koolsoep, zuurkool, spek, eieren, gezouten vis, haring, radijzen, uien, erwten en bonen. Men dronk mede (honing en water), bier en wei (dun melkvocht dat overbleef na kaasbereiding). Er was rogge-, gerste- en tarwebrood met als toespijs boter of varkenssmout.

Men bereidde zachte kaas voor de kaastaarten, die bij elk feest aanwezig waren. Over het algemeen was het eten sterk gezouten. De vlees- en visschotels werden overgoten met kruidige sausen en aangevuld met vruchten, fruit en diverse wijnsoorten: Rijnwijnen en later in de 15e eeuw Franse en Spaanse wijnen.

Op de woens- en vrijdagen moest er verplicht gevast worden en wie het zich kon veroorloven at dan vis. Er was gedroogde, gezouten en gerookte vis.

Arbeiders en boeren aten verschillende keren per dag: 's morgens na de mis werd al koolsoep verorberd. 's Middags kwam de brij, een

dikke pap van gepelde gerst, op tafel, soms met wat vlees en groenten en tegen het vallen van de avond werd een klein hapje gegeten zoals een stukje brood met wat kaas. Bij het eten stak men de hand in de gemeenschappelijke schotel, slurpte de soep met zijn tweeën of driën uit dezelfde kom, at zijn vlees van dezelfde plank, nipte aan dezelfde beker, die de tafel rondging en doopte zijn vlees of stukken brood in de gezamenlijke sauskom (07).

Bronnen.

- 01.-J.Coenen.-"Limburgse Oorkonden", deel I.
- 02.-Camille de Borman."Chronique de l'abbaye de Saint-Trond",
deel 2, Luik, 1877, blz.131.
- 03.-Frank Decat.-"Brustem in de Middeleeuwen", blz.22.
- 04.-Gerard Heynen.-"Onderzoek naar de demografische toestand
van Aalst, Brustem en Ordingen in 1576 en 1470", in O.L.
V.L., jrg.30, 1975, blz.189 en 192.
- 05.-August Kempeneers.-"De oude vrijheid Montenaken", 1861,
blz.48.
- 06.-E.Houtman en J.Molenaars.-"Cijnsregister van het Bruy-
ninxhof te Brustem (1300)", in O.L.V.L., jrg.30, 1975,
blz.249-282.
- 07.-Philippe Ariës en Georges Buby.-"Geschiedenis van het
persoonlijk leven", deel 2 "Van de renaissance tot de
verlichting", blz.231.